

4. Історичне краєзнавство. Напрями та методи історикокраєзнавчих досліджень: курс лекцій / В. Є. Голубко, А. В. Середяк, Р. Я. Генега та ін. Львів : ЛНУ імені Івана Франка. 2011. С. 54 – 88.

5. Бондарівка Тернопільська область: <https://decentralization.gov.ua/locality/42811>

ПРО ПЕДАГОГІКУ ТА КРАЄЗНАВСТВО: З ДИДАКТИЧНОГО ДОСВІДУ БЕРЕЖАНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ (КІН. ХІХ СТ. – 1939 Р.)

Парацій В. М.

Бережанський краєзнавчий музей, м. Бережани, Україна

volodimirparacij1971@gmail.com

Безумовно, у краєзнавстві закладено виховне та пізнавальне підґрунтя. Мандрівки по рідному краї підсвідомо виховують почуття любові до «малої батьківщини», далекі поїздки з пізнавальною метою розширюють кругозір й світогляд мандрівника. Тому їх можна апріорно включати у педагогічний процес на рівні допоміжних навчальних дисциплін й прийомів виховного процесу.

Це твердження – не відкриття, воно уже здавна позитивно сприймається на європейському культурно-освітньому просторі. Краєзнавчий (краєзнавчо-туристичний) спектр запроваджувався і в практику навчального процесу та виховання старої Бережанської гімназії.

Так, згідно Звіту директора Матеуша Куровського за 1874-1875 навчальний рік, серед надобов'язкових предметів у третьому-четвертому та шостому-сьомому класах Бережанської гімназії згадувалася, зокрема, й «історія батьківського краю». Серед викладачів курсу – д-р Маурицій Мацішевський – відомий у майбутньому краєзнавець. Предмет викладався «у чотирьох класах по годині щотижнево». У вказаному навчальному році його відвідувало 83 учні.

«Краєзнавчими» за змістом були й пропоновані у гімназії самостійні роботи. Приклад: серед тематичних завдань з польської мови (п'ятий клас, перше півріччя) були зокрема: «Опис Бережан», «Мандрівка до Раю». На друге півріччя додавалися теми: «Опис Ринку в Бережанах», «Опис родинного дому».

А серед тематичних завдань з руської (української) мови (також у п'ятому класі) подавалися й такі: «Опис ярмарку в Бережанах», «Описи народних свят».

У цей ж час з'являються короткі згадки про музейні гімназійні збірки: природничі, нумізматичні [12, s. 41, 51, 53, 62-63].

Тенденція до пропонування творчих завдань краєзнавчого характеру продовжується і в наступні навчальні роки. У Звіті директора гімназії (згаданого вже М. Куровського) за 1875-1876 навчальний рік серед завдань для письмових робіт з польської мови за п'ятий клас були й такі серед інших: «Опис замкової каплиці», «Опис Бережан з Бернардинської гори», «Опис Парафіяльного костюлу». А серед завдань з руської (української) мови значилися теми: «Опис родинного місця», «Які приємності подає мешканцям Бережан поблизький став».

Зберігається серед надобов'язкових предметів й краєзнавство (у чотирьох класах по годині щотижнево). Уже згадуються, як наявні, музейно-експозиційні, збірки кабінету натуральної історії [13, s. 23-24, 34, 36].

Подібні повідомлення дублюються і в подальших звітах – за 1881 й 1884 рр. (при тому ж Матеушу Куровському); також – у наступному десятилітті.

Так, у звіті директора гімназії Францішека Гржегорчика за 1892 р. зазначається, що учитель історії та географії читає ще й надобов'язковий предмет – історія краю (у третьому, четвертому та сьомому класах по одній годині тижнево). А серед письмових тем з польської мови у п'ятому класі пропонувалися й такі: «Замок Бережанський під поглядом топографічним та історичним», «Опис спільної мандрівки до «Монастирка», яка відбулася 24 жовтня 1891 р.». З руської (української) мови у п'ятому класі також пропонували теми «краєзнавчих» письмових робіт, а саме: «Різдв'яні свята у нашому краї», «Опис родинного місця», «Йорданські свята у Бережанах».

У шостому класі серед пропонованих тем названо: «Порівняти людське життя з мандрівкою» [14, s. 54, 61-62, 66]. Близькими за змістом були навчальні пропозиції на 1895 р. (за директорства того ж Францішека Гржегорчика).

Упродовж 1903-1906 навчальних років «надобов'язковий» предмет «Історія родинного краю» («краєзнавство») (три-чотири години

додаткового тижневого навантаження) читає у Бережанській гімназії відомий пізніше історик Степан Томашівський [6, s. 5; 7, s. 29; 8, s. 5-6; 9, s. 5-6].

Та проблема краєзнавства як фактору пізнавального та виховного починає якісно осмислюватися на професійному (державному та громадському) рівні. Зокрема, на засіданні краєзнавчого товариства у Варшаві 10 листопада 1909 р. д-р. Людомир Савіцький виголосив доповідь на тему «Географія і краєзнавство», яка була опублікована. Автор комплексно прослідковує взаємозв'язок географії та краєзнавства, особливо й через географію як науку – дослідницю конкретних просторових явищ, витворів. У вступі автор відзначає наступне: «Пізнання батьківського краю... є нашим громадським обов'язком, але й менше також милим заняттям, укріпленням духу і тіла». Адже: «Природа завжди є свіжа, здорова, весела та вільна» [5, s. 3-4].

Особливого значення (пізнавального та виховного) надавалося краєзнавству після Першої світової війни. Слід зазначити, що від часу становлення «другої Речі Посполитої» проблемі краєзнавчого туризму (й, загалом – туризму та краєзнавству), особливо серед молоді, почали надавати великого (державного) значення

Тоді ж Польським краєзнавчим товариством було випущено методичний збірник (об'ємну за змістом розробку) з організації та проведення краєзнавчих мандрівок. У 1919 р. ця методичка, переосмислена та тематично доповнена, видана (у Варшаві) вдруге. Текст охоплював питання значимості туристичних краєзнавчих мандрівок, їх організація та безпосереднє проведення, відповідна кількісна основа, техніка безпеки, гігієна на маршруті. Також подавалася основа знань з флори та фауни, археології, історії архітектури, етнології, фольклору, геології. Аналізувалися питання щодо використання фототехніки під час краєзнавчих мандрівок. Самі ж мандрівки трактувалися як дидактична, виховна й патріотична (під кутом пізнання рідного краю) дія [2, 189 s.].

Уже в 1921 р., при сприянні Міністерства релігійних визнань та народної освіти, було видано розробку д-ра Станіслави Немцовой «Методика праці в краєзнавчих товариствах молоді» (накладом редакції часопису «Orli lot» («Орлиний політ» – туристично-краєзнавче

періодичне видання для молоді), як перший випуск його бібліотечки). У редакційній замітці методичка трактувалася як видання, що формує «підвалини організованої краєзнавчої діяльності». Тут осмислюються проблеми молодіжного краєзнавства, аналізується наявний картографічний матеріал (зокрема, й по країнах Європи). Акцентуючи увагу на видах краєзнавства, автор відноситься до прихильників його об'ємного тематичного трактування (природознавче, людинознавче, мистецтвознавче, інше). Окремий розділ має назву «Нарис організації мандрівок краєзнавчих по південних землях Польщі», де подано й чисельну та різноманітну за змістом бібліографію по проблемі [3, 32 s.].

Ці пропозиції, практичні дії прямо чи дотично мали відношення й до професійної діяльності педагогів Бережанської гімназії. Зокрема, у названому навчальному закладі (згідно звіту директора Романа Кестліха за 1920-1921 навчальний рік) походить, як обов'язковий елемент навчального процесу, організовуються учителями географії та природознавства; і, перш за все, з пізнавальною метою [10, s. 8]. Ця ідея трактується і в директорському звіті за наступний – 1921-1922 – навчальний рік [11, s. 8].

Підтвердженням краєзнавчих зацікавлень бережанської гімназійної молоді слугують матеріали однієї з гімназійних одноднівок [1, 92 s.]. Тут вміщено публікації гімназистів про замок, інші архітектурні об'єкти, «Райський» палац, екскурсійні маршрути по краю та за межі Бережанщини. Загалом осмислювалося минуле та сьогодення краю, життя гімназії.

Описувалися учнями враження від місцевих мандрівок – зокрема від «Чортового каменя» в урочищі «Монастирок» до «Райського» палацу (учня 8 класу Євстахія Ковбасюка). У краєзнавчих довідниках, окремі околиці Бережан романтизовано рекламуються як місцевість, «освячена через культ поганський» (Чортів камінь «з яким в'яжуться повір'я людські», Бабина гора, Лиса гора «неподалік від ставу»).

Ділилися гімназисти враженнями про закордонні поїздки – до Балканських країн, Туречини й Угорщини (учня 5 класу Оттона Рубінека). Аналізувалася й геологічна структура Бережанщини (Маріан Якобець – учень 7 класу). Молодими авторами аналізувалося географічне положення Бережан, геологічна будова краю, опис ставу та «Чортового каменя» в урочищі «Монастирок».

Отримував своє розуміння й Краснопущанський монастир (пізнаний через популярні легенди), Біщенський костюл, Райський палац. І, як підсумок, можна процитувати наступні слова молодої особи: «...околиці Бережан є не тільки красиві, тим самим створюючи естетичне задоволення, тут також знаходяться дуже цікаві історичні пам'ятки, котрі повинні бути метою культурницьких мандрівок».

І при такому переліку, об'єктивним і справедливим (якщо не звертати увагу на ідеологічну складову) видається наступне (офіційне) твердження: «Капіталом польським є молодь». Вона є «...капітаном і багатством великої Польщі, становить предмет сердечної опіки і турботи» [4, s. 88, 115].

Пропонована проблематика далеко неоднозначна, особливо з сучасного погляду. У державі з складними міжнаціональними взаємовідносинами (а такою безумовно була й «друга Річ Посполита») будь-який вид діяльності мав ідеологічне підґрунтя. Зокрема й туристично-краєзнавча сфера – сфера, навколо якої зосереджується процеси виховні та пізнавальні, інформативні та популяризаційні, безумовно – ідеологічні, при якій державницька нація (не завжди – титульна в регіоні) має перевагу для власної презентації (адже підтримується на урядовому рівні).

Але традиції молодіжного туризму, зокрема – туризму краєзнавчого – проєктовані протягом кінця ХІХ та перших десятиліть ХХ ст., мають свою перспективу в сьогоденні; зокрема, на рівні відродженої Бережанської гімназії – гімназії з українським національним духом й світоглядом. Тому, названі та проінтерпретовані факти – це не лише історичний екскурс. Це ще й приклади тих позитивних традицій, які потрібні педагогам сучасним. Адже українському вчителю (історичу, географу, філологу, біологу) не бути краєзнавцем – якось, вважаємо, ненормально.

Список використаних джерел

1. Jednodniowka mlodzieży gimnazjum panstwowego w Brzeżanach. Brzeżany, 1929.
2. Metodyka wycieczek krajoznawczych. Warszawa, 1919.
3. Niemcowa S. Metodyka pracy w kolach krajoznawczych mlodzieży. Krakow, 1921.

4. Radziminski J. Budujeme Polski. Warszawa, 1939.
5. Sawicki L. Geografia a krajoznawstwo. Warszawa, 1909.
6. Sprawozdanie dyrekcyi c. k. gimnazyum w Brzeżanach za rok szkolny 1903. Brzeżany, 1903.
7. Sprawozdanie dyrekcyi c. k. gimnazyum w Brzeżanach za rok szkolny 1904. Brzeżany, 1904.
8. Sprawozdanie dyrekcyi c. k. gimnazyum w Brzeżanach za rok szkolny 1905. Brzeżany, 1905.
9. Sprawozdanie dyrekcyi c. k. gimnazyum wyzczego w Brzeżanach za rok szkolny 1906. Brzeżany, 1906.
10. Sprawozdanie dyrekcyi gimnazium panstw. w Brzeżanach za rok szkolny 1920-1921. Brzeżany, 1921.
11. Sprawozdanie dyrekcyi gimnazium panstw. w Brzeżanach za rok szkolny 1921-1922. Brzeżany, 1922.
12. Sprawozdanie dyrektora c.k. wyzszege gimnazium w Brzeżanach za rok szkolny 1875. We Lwowe, 1875.
13. Sprawozdanie dyrektora c.k. wyzszege gimnazium w Brzeżanach za rok szkolny 1876. We Lwowe, 1876.
14. Sprawozdanie dyrektora c.k. wyzszege gimnazium w Brzeżanach za rok szkolny 1892. Brzeżany, 1892.

ХАРАКТЕРИСТИКА КАТЕГОРІЙ ЛІСІВ

ДП «БЕРЕГІВСЬКИЙ ЛІСГОСП»

Питуляк М.Р., Долонікула Г.М.

Тернопільський національний педагогічний

університет імені В. Гнатюка

м. Тернопіль, Україна,

myroslava.pytuliak@gmail.com/dolopikulaganna@gmail.com

Проблема сучасного стану лісів і лісових ресурсів є актуальною як для рівнинних так і гірських районів Закарпатської області . Разом з тим регіональні дослідження лісових ресурсів рівнинних територій часто залишаються поза увагою науковців, оскільки більша увага звертається на дослідження лісів гірських районів Карпат. Тому актуальним є дослідження лісів та лісових ресурсів на території Закарпатської